

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

**ЄВРОПЕЙСЬКІ ОРІЄНТИРИ РОЗВИТКУ УКРАЇНИ:
НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ВИМІР
В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 26 квітня 2024 року

Одеса
«Фенікс»
2024

УДК 005.332.2(4):316.42(477)“364”“20”(062.552)
Є 24

*Рекомендовано до друку вченою радою
Національного університету «Одеська юридична академія»
(протокол № 8 від 15.05.2024 р.)*

За загальною редакцією **С. В. Ківалова**

Відповідальний за випуск **М. Р. Аракелян**

Є 24 **Європейські орієнтири розвитку України: науково-практичний вимір в умовах воєнних викликів** : матеріали Міжнар.наук.-практ. конф. (Одеса, 26 квітня 2024 р.) / за заг. ред. С. В. Ківалова. – Одеса : Фенікс, 2024. – 1000 с.
ISBN 978-617-8430-05-4

У збірнику відображено наукові напрацювання вчених, практиків, військовослужбовців у теоретичній та емпіричній площині у сферах філософських основ, загальної теорії та історичних досліджень держави і права, актуальних проблем світових соціально-політичних процесів, соціології та психології в умовах повномасштабного військового вторгнення. Висвітлено питання загроз національній безпеці в їх конституційному вимірі у рамках міжнародного та європейського права, трудового права та права соціального забезпечення, земельного, аграрного та екологічного права, пов'язані з функціонуванням економіки та підприємництва в умовах європейського вибору України. Розглянуто проблеми інформатизації та цифровізації суспільства, захисту інформації та кібербезпеки в умовах військового вторгнення, питання методики викладання іноземних мов, теорії та практики перекладу, проблеми лінгвістики та журналістики. Відображено наукові напрацювання у сферах адміністративного права та процесу, фінансового, морського та митного права, організації та вдосконалення судоустрою, прокуратури, інших правоохоронних органів, адвокатури. Висвітлено питання кримінального права, кримінально-процесуальних аспектів кримінального провадження та кримінологічних особливостей протидії злочинності в умовах воєнного стану, криміналістики, судової експертизи, психології та медицини у забезпеченні судочинства, цивільного та сімейного права, інтелектуальної власності та патентної юстиції, цивільного судочинства, господарського права та процесу. Розглянуто актуальні питання діяльності сучасних бібліотек у закладах вищої освіти, фізичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Збірник розраховано на наукових і науково-педагогічних працівників, здобувачів вищої освіти, практичних працівників у сферах юридичної, економічної, соціологічної, політологічної, психологічної, філологічної наук, журналістики та кібербезпеки тощо.

УДК 005.332.2(4):316.42(477)»364»»20»(062.552)

Матеріали видано в авторській редакції

ISBN 978-617-8430-05-4

© НУ «Одеська юридична академія, 2024
© Автори статей, 2024

**ДЕЯКІ ПИТАННЯ ТЛУМАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ
«ВТРАТИВ ЧИННІСТЬ ЗАКОН, ЯКИМ ВСТАНОВЛЮВАЛАСЯ
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ДІЯННЯ»
ПРИ ЗДІЙСНЕННІ КРИМІНАЛЬНОГО ПРОВАДЖЕННЯ,
ПЕРЕДБАЧЕНОГО ГЛАВОЮ 36¹ КПК УКРАЇНИ**

Визнання Конституційним Судом України (далі – КСУ) таким, що не відповідає Конституції України п.4 ч.1 ст. 284 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК України) потягло за собою необхідність зміни законодавчих підходів до регламентації процесуального порядку закриття кримінального провадження у разі втрати чинності законом, яким встановлювалася кримінальна відповідальність за діяння.

Ця проблема була вирішена, головним чином, шляхом впровадження у вітчизняне кримінальне процесуальне законодавство диференційованого порядку кримінального провадження щодо діяння, кримінальна протиправність якого була встановлена законом, що втратив чинність і викладення цих норм в окремії Главі 36¹ КПК України, а також формулювання відповідної підстави закриття кримінального провадження у такій редакції: «втратив чинність закон, яким встановлювалася кримінальна протиправність діяння» (п.4¹ ч.1 ст. 284 КПК України).

Такий підхід зумовлений, передусім тим, що серед ключових мотивів прийняття КСУ відповідного рішення було те, що закон «уможливлював закриття такого провадження у зв'язку з декриміналізацією діяння з одночасним виникненням сумнівів у невинуватості особи, стосовно якої відбувається таке закриття» [1]. Впроваджений механізм має на меті вирішити цю проблему, хоча концептуально не є досконалим, адже певною мірою абсолютизує право на справедливий суд, що було предметом наукових дискусій, у тому числі автора даної публікації.

Нині з'явилася перша судова практика застосування відповідних положень КПК України, що дозволяє виділити певні проблеми правореалізаційного характеру та окреслити можливі шляхи подальшого вдосконалення кримінального процесуального законодавства.

Аналіз судових рішень, розміщених у Єдиному державному реєстрі судових рішень засвідчив наявність деяких своєрідних підходів до тлумачення поняття «втратив чинність закон, яким встановлювалася кримінальна відповідальність за діяння».

Наприклад, ухвалою Шевченківського районного суду м. Запоріжжя було закрито на підставі п.4¹ ч.1 ст.284 КК України кримінальне провадження за обвинуваченням особи у вчиненні злочинів, передбачених ч.4 ст.240, ч.1 ст.366 Кримінального Кодексу України (далі – КК України) [2]. Диспозиція ч.4 ст. 240 КК України на час вчинення кримінального правопорушення передбачала відповідальність за незаконне видобування корисних копалин загальнодержавного значення, вчинене шляхом вибуху. Така кваліфікація була обумовлена тим, що обвинувачений, як керівник підприємства допустив незаконний видобуток граніту за відсутності чинного акту гірничого відводу. Втім, Законом України № 2805-IX було внесено зміни до ст. 17 Кодексу Законів про надра та скасовано акт гірничого відводу для всіх видів користування надрами, крім тих, що здійснюються підземним способом розробки (шахти, рудники).

Суд першої інстанції погодився із тим, що це є підставою для закриття кримінального провадження, передбаченою п.4¹ ч.1 ст. 284 КПК України. Втім, слід зауважити, що норма ч.4 ст. 240 КК України не втратила свою чинність, вона є бланкетною за своєю природою, а відповідні зміни були внесені до актів законодавства про надра. Враховуючи це, суд апеляційної інстанції скасував таку ухвалу та призначив новий розгляд у суді першої інстанції [3].

Із таким рішенням можна погодитись, адже відповідно до ч.3 ст. 3 КК України кримінальна протиправність діяння, а також його караність визначаються тільки КК України. Крім того, Кодекс законів про надра не є законом України про кримінальну відповідальність в контексті КК та КПК України.

Таким чином, у разі внесення змін до інших актів законодавства, якщо це впливає на кваліфікацію кримінальних правопорушень, положення п.4¹ ч.1 ст. 284 КПК України є незастосовними.

Схожа проблема виникла у судовій практиці в контексті кримінальних проваджень за ст. 203² КК України. Її редакція була змінена відповідно до Закону України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» і натеper передбачає відповідальність лише за «організацію або проведення азартних ігор без ліцензії на провадження відповідного виду діяльності з організації та проведення азартних ігор, що видається відповідно до закону або випуск чи проведення лотерей особою, яка не має статусу оператора лотерей, або організація чи функціонування закладів з метою надання доступу до азартних ігор чи лотерей, які проводяться в мережі Інтернет» (ч.1 ст. 203² КК України). При цьому змінилася й назва статті. Якщо в попередній редакції вона мала назву «Зайняття гральним бізнесом», то в редакції Закону № 768-IX «Незаконна діяльність з організації або проведення азартних ігор, лотерей».

Відповідно, питання щодо долі кримінальних проваджень за ст. 203² КК України теж поставало у судовій практиці. Суди натеper відмовляють у задоволенні клопотань про закриття таких кримінальних проваджень. Наприклад, в ухвалі Автозаводського районного суду м. Кременчука таке рішення було мотивоване тим, що безпосередній об'єкт кримінального правопорушення не змінився, саме кримінальне правопорушення не було декриміналізоване, а «має місце обмеження відповідальності особи шляхом конкретизації в бік звуження форми вчинення кримінального правопорушення» [4].

Дві розглядувані у даній роботі ситуації принципово відрізняються одна від одної. У першій, зміни були внесені до законодавства, до якого відсилає бланкетна норма КК України, у другій – змінилася редакція самої статті КК України. Однак, сформована судова практика полягає у тому, що такі зміни не охоплюються поняттям «втратив чинність закон, яким встановлювалася кримінальна відповідальність за діяння» і не є підставами для закриття кримінального провадження на підставі п.4¹ ч.1 ст. 284 КПК України.

Список використаних джерел

1. Рішення Другого Сенату Конституційного Суду України у справі за конституційною скаргою Кротюка Олександра Володимировича щодо відповідності Конституції України (конституційності) пункту 4 частини першої статті 284 Кримінального процесуального кодексу України (справа щодо презумпції невинуватості) : від 08.06.2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-22#Text> (дата звернення: 25.03.2024).

2. Ухвала Шевченківського районного суду м. Запоріжжя від 22 травня 2023 року, судова справа № 336/6030/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/111081593#> (дата звернення: 25.03.2024).

3. Ухвала Запорізького апеляційного суду 14 листопада 2023 року, судова справа № 336/6030/21. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115883903> (дата звернення: 25.03.2024).

4. Ухвала Автозаводського районного суду м. Запоріжжя від 11 квітня 2023 року, судова справа № 524/2594/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110235393#> (дата звернення: 25.03.2024).

Ключові слова: закриття кримінального провадження, особливі порядки кримінального провадження, судове провадження, тлумачення права.

Keywords: closure of criminal proceedings, special procedures of criminal proceedings, court proceedings, interpretation of law.